

וירא - צחוק זה דבר רציני....

משמעויות שונות לצחוק

1. בראשית (פרשת וירא) פרק יח פסוק יא - יג
(יא) וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זָקְנִים בָּאִים בַּיָּמִים הַהֵלֶּךְ לְהָיוֹת לְשָׂרָה אֶרֶץ
פְּנִינִים: (יב) וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרַי בְּלִתי הֲיִתֶּה לִי עֲדָנָה
וְאֲדֹנָי זָקֵן: (יג) וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָהָם לְמָה זֶה צִחְקָהּ שָׂרָה לֵאמֹר הֲאֵף
אִמְנָם אֵלֶּךָ וְאֵנִי זָקְנָתִי:

2. בראשית (פרשת לך לך) פרק יז פסוק יז
וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל פָּנָיו וַיִּצְחַק וַיֹּאמֶר בְּלִבִּי הֲלִבָּן מֵאָה שָׁנָה וְיֵלֵד וְאִם
שָׂרָה הִבֵּת תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד: ... (יט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבָל שָׂרָה אֲשַׁתְּךָ
יִלְדָת לָךְ בֵּן וְקִרְאתָ אֶת שְׁמוֹ יִצְחָק וְהִקְמַתִי אֶת בְּרִיתִי אִתּוֹ לְבְרִית
עוֹלָם לְזָרְעוֹ אַחֲרָי: רש"י

וקראת את שמו יצחק - על שם הצחוק.

3. בראשית (פרשת וירא) פרק כא פסוק ג - ו
(ג) וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת שְׁם בְּנוֹ הַהוּלֵד לוֹ אֲשֶׁר יָלְדָה לוֹ שָׂרָה יִצְחָק: (ד)
וַיִּמַּל אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק בְּנוֹ בֵּן שְׁמֹנֶת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹקִים:
(ה) וַאֲבָרָהָם בֵּן מֵאֵת שָׁנָה בְּהוּלָד לוֹ אֶת יִצְחָק בְּנוֹ: (ו) וַתֹּאמֶר שָׂרָה
צִחַק עָשָׂה לִי אֱלֹקִים כָּל הַשְּׁמַע יִצְחָק לִי:

4. בראשית (פרשת לך לך) פרק טז פסוק יא
וַיֹּאמֶר לָהּ מֵלֶאכָה ה' הֲנִי הָרָה וְיִלְדָת בֵּן וְקִרְאתָ שְׁמוֹ יִשְׁמַעֲלָל כִּי שָׁמַע
ה' אֶל עֲנִיָּה: תרגום המיוחס ליונתן

(יא) וְאָמַר לָהּ מֵלֶאכָא ד'! הָא אֲנִתְּ מַעֲבֵרָא וְתִלְדִין בֵּר וְתִקְרִין
יֵת שְׁמִיהּ יִשְׁמַעֲלָל אַרוּם גְּלִי קָדָם !! סייגופיך

5. רש"י

וקראת שמו - צווי הוא, כמו שאומר לזכר (יז יט) וקראת את
שמו יצחק:

6. בראשית (פרשת וירא) פרק כא פסוק ט
וַתִּרָא שָׂרָה אֶת בֶּן הַגֵּר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר יָלְדָה לְאַבְרָהָם מִצְחָק:

7. בראשית (פרשת וירא) פרק יט פסוק יד
(יד) וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר אֶל חֲתָנָיו לֵקְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְאוּ מִן
הַמְּקוֹם הַזֶּה כִּי מִשְׁחִית ה' אֶת הָעִיר וְהִי כְמִצְחָק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו:

מקורות סותרים ביחס לצחוק

8. משנה מסכת אבות פרק ג משנה יג
רבי עקיבא אומר שחוק וקלות ראש מרגילין לערוה מסורת סייג
לתורה מעשרות סייג לעושר נדרים סייג לפרישות סייג לחכמה
שתיקה:

9. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לא עמוד א
אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי: אסור לאדם שימלא
שחוק פיו בעולם הזה, שנאמר: אז ימלא שחוק פינו ולשונונו
רנה, אימתי - בזמן שיאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה.

10. רבינו יונה מסכת ברכות דף כא עמוד א

אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעוה"ז וכו' י"מ שטעם הדבר
מפני חורבן בהמ"ק אבל שלא בשעת חורבן מותר ואין זה נכון
דא"כ לא היה לו לומר בעוה"ז אלא משחרב בהמ"ק אסור לאדם
שימלא שחוק פיו וכו' ומדלא אמר הכי שמעי' שאינו תלוי
בחורבן אלא אפילו בזמן בהמ"ק אמר שאסור למלא שחוק
פיו בעוה"ז בשום ענין שהשמחה מרגילה את האדם שישכח
המצוה כמו שאמרנו למעלה ומאי דאמרין אימתי ימלא שחוק
פינו ולשונונו רנה בזמן שיאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה
לא מפני המקדש בלבד אומר אלא הכי קאמר אימתי ימלא
שחוק פינו ותהיה השמחה מותרת מזמן שיעשה עמנו נסים
וישיענו ואז באותו הזמן נשמח כדי לגלות נפלאותיו וגבורותיו
ויאמרו הגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה ויראו בשמחתנו ויבושו
ושמחה כזו שהוא שמחת הבורא היא מצוה גדולה משום
פרסומי ניסא

11. תלמוד בבלי מסכת שבת דף ל עמוד ב

כי הא דרבה, מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא,
ובדחי רבנן. לסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא.

12. תלמוד בבלי מסכת תענית דף כב עמוד א

רבי ברוקא חוזאה הוה שכיח בשוקא דבי לפט, הוה שכיח
אליהו גביה, אמר ליה: איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי? -
אמר ליה: לא. ... אדהכי והכי אתו הנך תרי אתי. אמר ליה: הנך
נמי בני עלמא דאתי נינהו. אזל לגבייהו. אמר להו: מאי
עובדייכו? - אמרו ליה: אינשי בדוחי אנן, מבדחינן עציבי. אי
נמי, כי חזינן בי תרי דאית להו תיגרא בהדייהו - טרחינן ועבדינן
להו שלמא.

צחוק - תגובה לדבר פלא/בלתי צפוי

13. גור אריה בראשית (פרשת וירא) פרק כא פסוק ט

הצחוק הוא דבר שאינו כמנהג המציאות, כי לכך נקרא 'צחוק'
כלומר דבר בלתי מציאות רק צחוק.

14. רמב"ן בראשית (פרשת לך לך) פרק יז פסוק יז

ולפי דעתי שהכונה בלשון הזה, כי כל רואה ענין נפלא באדם
לטוב לו ישמח עד ימלא שחוק פיו, והוא מה שאמרה שרה
(להלן כא ו) צחוק עשה לי אלקים כל השומע יצחק לי. כענין אז
ימלא שחוק פינו ולשונונו רנה (תהלים קכו ב). וכן עשה אברהם
כאשר נאמר לו זה שמח ומלא שחוק פיו, ויאמר בלבו - ראוי זה
לשחוק כי הוא ענין נפלא מאד, הלבן מאה שנה יולד ואם שרה
בת תשעים תלד - ולא יהיה זה לשחוק ולשמחה. ויקצר הכתוב
בתמיהה כי היא נקשרת במה שאמר ויצחק:

15. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קנו עמוד א

אמר רב: מניין שאין מזל לישראל - שנאמר ויוצא אתו החוצה.
אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם בן ביתי
יורש אתי. אמר לו: לאו, כי אם אשר יצא ממעיך. אמר לפניו:
רבונו של עולם, נסתכלתי באיצטגנינות שלי ואיני ראוי להוליד
בן. אמר ליה: צא מאיצטגנינות שלך, שאין מזל לישראל.

16. רש"י בראשית (פרשת לך לך) פרק יז פסוק יז

(יז) ויפל אברהם על פניו ויצחק - זה תירגם אנקלוס וחד, לשון
שמחה, ושל שרה לשון מחוך. למדת שאברהם האמין ושמח,
ושרה לא האמינה ולגלגה. וזהו שהקפיד הקדוש ברוך הוא על
שרה ולא הקפיד על אברהם:

21. תלמוד בבלי מסכת מכות דף כד עמוד ב

פעם אחת היו עולין לירושלים, כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם. כיון שהגיעו להר הבית, ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין ור"ע מצחק. אמרו לו: מפני מה אתה מצחק? אמר להם: מפני מה אתם בוכים? אמרו לו, מקום שכתוב בו: והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה? אמר להן: לכך אני מצחק, דכתיב: ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו, וכי מה ענין אוריה אצל זכריה? אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני! אלא, תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה כתיב: לכן בגללכם ציון שדה תחרש [וגו']; בזכריה כתיב: עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים, עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה - הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה - בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת. בלשון הזה אמרו לו: עקיבא, ניחמתנו! עקיבא, ניחמתנו.

22. רש"י הירש בראשית (פרשת לך לך) פרק יז פסוק יז

ראשית העם היהודי הרי היא מגוחכת; תולדותיו, צפיותיו, תקוותיו וחיייו - הם יומרה נוראה ומגוחכת בעיני השכל, המחשב רק על פי הסיבתיות. אך יש מובן להיסטוריה היהודית, והיא זכאית לכבוד ראש עילאי, - אם דנים בה על יסוד הסיבתיות העליונה של עילת העילות כולן; אם מאמינים ברצונו החפשי הכל - יכול של האל החפשי הפועל בחירות ומתערב בכח בהליכות עולמו. היה צורך, שאבותינו ידעו זאת מראש, ובניהם אחריהם יזכרו זאת לעד. משום כך המתין הקדוש ברוך הוא לגיל "המגורך" של אבות האומה; משום כך הוא החל להגשים את הבטחותיו - רק משכלתה כל תקווה אנושית. שכן, הוא ביקש לברוא לו עם, שיהיה אצבע אלהים בקרב האנושות; מראשית ימיו ועד אחרית ימיו הוא יעמוד בניגוד לכל הכוחות הפועלים בהיסטוריה; ועד היום הזה הוא מגוחך לחלוטין בעיני הסכלות הכופרת באל. הצחוק המהדהד באזני היהודי בלכתו בדרכו בהיסטוריה - הוא עדות על דרכו האלהית; אין הוא פוגע בו, שכן הוא מוכן מראש לצחוק הזה.

23. מלאכי פרק ג פסוק א

הַנְּבִי שֶׁלֶם מְלֹאכֵי וּפְנֵה דְרָךְ לְפָנַי וּפְתָאֵם יְבֹא אֶל הַיְכָלִי הָאֶדוּן אֲשֶׁר אַתֶּם מְבַקְשִׁים וּמְלֹאכֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר אַתֶּם חֹפְצִים הִנֵּה בָא אֲמַר ה' צְבָאוֹת:

ההבדל בין מצחק ליצחק...

24. מעט מן האור עמוד 131

המילה 'מצחק' הינה ביטוי של לעג והיתול, כלעגם של חתני לוט: "ויהיה כמצחק בעיני חתניו"

25. גור אריה בראשית (פרשת וירא) פרק כא פסוק ט

(ט) מצחק עבודה זרה. אף על גב דבבראשית רבה (נג, יא) שלשה מחלוקות בדבר; דעת רבי עקיבא שדורש שהוא גילוי עריות, ורבי ישמעאל סובר שהוא עבודה זרה, ורבי אליעזר אומר שהוא שפיכת דמים... ודבר ברור הוא לפי דרכי החכמה שאין מחלוקת בזה, כי אלו שלשה דברים הם נקראים 'צחוק' לפי שהם יוצאים מהנהגת העולם, שהצחוק הוא דבר שאינו כמנהג המציאות, כי לכך נקרא 'צחוק' כלומר דבר בלתי מציאות רק צחוק, וכל אלו שלשה יוצאים מן הסדר אשר הולך עליו מציאות העולם וסודרו,

17. בראשית (פרשת וירא) פרק יח פסוק יג - טו

(יג) ויאמר ה' אל אברהם למה זה צחקה שָׁרָה לאמר האף אֲמַנָם אֵלַד וְאֲנִי זָקְנָתִי: (יד) הֲיִפְלֵא מֵה' דָּבָר לְמוֹעֵד אֲשׁוּב אֵלֶיךָ כִּיעַת חַיָּה וְלִשְׁרָה בֵן: (טו) וַתִּכְחַשׁ שָׂרָה לְאֹמֶר לֹא צָחַקְתִּי כִּי יִרְאֶה וַיֹּאמֶר לֹא כִּי צָחַקְתִּי:

18. שפת אמת בראשית פרשת וירא שנה תרנב

בפסוק ותכחש שרה כו'. כי יראה כו' לא כי צחקה. ותמהו כל המפרשים האיך כחשה שרה. ויש לפרש כי בודאי שרה מיד תקנה החטא בתשובה וע"י תשובה נמחק החטא כאלו לא צחקה מעולם. אכן יש תשובה מיראה ויש מאהבה ועל ידי אהבה נהפך החטא לזכות וז"ש ותכחש לאמר לא צחקתי היינו רק כי יראה. אבל אברהם הי' בחי' תשובה מאהבה וז"ש לא כי צחקה פי' שצריכין לתקן הצחוק בעצמו להיות זכות שהרי באמת הוצרך הצחוק שעל שם זה נק' יצחק וגם אח"כ אמרה שרה בעצמה צחוק עשה לי אלקים הרי שתיקנה כל הצחוק להפכו לזכות.

19. ערבי נחל בראשית וירא - דרוש ג

ויובן כל זה על פי דברי בינה לעתים (דרוש כט) שפירש אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה מאת ה' היתה זאת כו' (תהלים קיח, כב - כג) וביאר, כי הויה וטבע של הנבראים אינו נחשב לפלא אצלנו, לרוב הרגל המצא הדברים ההם, דרך משל, אם הקדוש ברוך הוא משפיע עושר לאדם מנערותו, וגם כי יזקין אינו נחשב לפלא בעיני רואיו, מחמת הרגל הדבר ההוא, לפי שהש"י הנהיג הדבר ההוא בדרך הטבע בהיות כל הנמצאים. משא"כ מי שהוא עני כל ימיו ולבסוף נתעשר בפעם אחת, לזה יקרא פלא, מחמת שנתמלא דבר שהיה חסר. ואמנם לפני הש"י הפלא והויה של הטבע הכל אחד, כי הוא כשם שברא הטבע כך ברא שנוי הטבע, ואין שייך כלל לומר עליו שעשה פלא, כי לשון זה לא יתכן רק על אדם שעושה דבר שהוא כבד מכוחו וערכו, ולכן ענין שאנו קוראין פלא הוא רק בערך בני אדם הרואים, משא"כ אצל הש"י אין זה פלא, רק יתכן לומר שעשה הש"י עמו חסד שהעשירו. ולז"א, אבן מאסו הבונים, ר"ל שישראל היו תמיד עניים ומרודים, וכשיבא הגואל יגובהו ויהיו לראש פנה. הנה מאת ה' היתה זאת, ר"ל, שבערך אל הש"י לא יתכן לתאר הדבר ההוא בשם פלא, אלא היתה זאת, ר"ל שהוא כמו טבע והויה, רק שהוא נפלאות בעינינו, ר"ל מצדינו בני אדם נוכל לומר ע"ז שהוא דבר פלא, עכ"ד. יוצא מזה, שבערך אל ה' אין לתאר שום דבר לנס ופלא, כי זה חסרון בחקו ית', כי אצלו ההויה והפלא הכל שוין והוא כל יכול, ולכן אפילו הפלא הגדול שבגדולים אין ליחסו בערך אל הש"י כי אם בשם חסד, רק כשמספרים לפני בני אדם מתארים לפלא.

20. תלמוד בבלי מסכת שבת דף פט עמוד ב

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מאי דכתיב כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירו אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך. לעתיד לבא יאמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם: בניך חטאו לי. אמר לפניו: רבונו של עולם - ימחו על קדושת שמך. אמר: אימר ליה ליעקב דהוה ליה צער גידול בניו, אפשר דבעי רחמי עליהו. אמר ליה: בניך חטאו. - אמר לפניו: רבונו של עולם, ימחו על קדושת שמך. - אמר: לא בסבי טעמא, ולא בדרכי עצה. אמר לו ליצחק: בניך חטאו לי. - אמר לפניו: רבונו של עולם, בני ולא בניך? בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע, קראת להם בני בכורי, עכשיו בני ולא בניך? ... פתחו ואמרו: (כי) אתה אבינו. אמר להם יצחק: עד שאתם מקלסין לי - קלסו להקדוש ברוך הוא,

26. אור תורה הרב שלמה ריסקין עמוד 116

הפועל "מצחק" הוא צורת בינוני (המשמש גם לציון זמן הווה) של השורש צח"ק, ואילו השם 'יצחק' בנוי כפועל מאותו שורש, אך בצורה המסמנת עתיד. על פי חז"ל, מתקשר ציחוקו של ישמעאל לעבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים - שלוש העבירות החמורות המבטאות נהייה אדוניסטית אחר תאוות הלב, אחר סיפוקים מידיים של כאן ועכשיו, מבלי לתת את הדעת על העונש העתידי. לפיכך החליטה שרה להרחיק את הגר וישמעאל, ובכך למנוע מיצחק ומן המצחק להתערב זה בזה. הקב"ה הסכים לדעתה של שרה, וציווה את אברהם לשמוע בקול אשתו.

27. הרב אורי שרקי

רוב בני האדם הם "בני העולם הזה", ויש להם חלק לעולם הבא. הם "מרגישים בבית" בעולם הזה, ויש להם משהו מן העולם הבא. אבל יש מישהו, שהוא "בן העולם הבא". באופן טבעי השייכות הנפשית שלו היא לעולם הבא ובעולם הזה יש לו רק חלק. הוא כאילו בביקור בעולם הזה. אדם כזה מתאפיין בצחוק. בעולם הזה קשה מאוד לצחוק אל מול המציאות הקשה, ואם אדם צוחק, סימן שהוא מעולם אחר. הוא רואה מה שעתידי להיות והוא בן העולם הבא. זה מה שאמרו אותם שני בני העולם הבא לאמורא. הוא היה אדם רציני מאוד, אבל לא היה מסוגל לבדח אנשים, בגלל שהוא לקח את העולם הזה ברצינות, ושני הבדרנים כאילו אומרים לו: "אנו רואים עולם אחר"

צחוק = צא חוק

סיכום קצר:

יש צחוק חיובי ויש צחוק במובן של לגלוג. הצחוק החיובי מבטא את האמונה בבלתי צפוי, ביכולת לצאת ממצבי משבר, הצחוק המלגלג בא לקבע את המציאות העכשווית ולא מאפשר להתרומם. אחד מאבות האומה נקרא על שם הצחוק כדי להורות לעם ישראל שאנו מעל הטבע וההנהגה אתנו היא בלתי צפויה. כשם שצחוק שייך לאומה שלמה כך צחוק שייך גם אצל אדם פרטי. היכולת להיות אופטימי בחיים באה מכך שאדם יודע לצחוק!!

